

Soitonopettaja musiikillisen itsetunnon rakentajana

Maria Ikonen

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2022

Musiikin tutkinto-ohjelma
Musiikkipedagogi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Musiikin tutkinto-ohjelma
Musiikkipedagogi

IKONEN, MARIA:
Soitonopettaja musiikillisen itsetunnon rakentajana

Opinnäytetyö 26 sivua
Huhtikuu 2022

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin soitonopettajan vaikutusta oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentumiseen. Tavoitteena oli saada käsitys siitä, miten oppilaan musiikillinen itsetunto kehittyy ja millainen vaikutus sillä on musiikkiharrastukseen. Keskeisenä tavoitteena oli myös löytää tietoa soitonopettajan mahdollisuuksista vaikuttaa oppilaansa itsetuntoon. Aiheeseen paneuduttiin kirjallisuuden ja tutkimusartikkelien kautta.

Opinnäytetyö jakautuu kolmeen osioon. Aluksi käsitellään itsetunnon määrittelyä ja kehittymistä, itsetuntoa musiikkiharrastuksen kontekstissa sekä kolmanneksi soitonopettajan roolia oppilaan musiikillisen itsetunnon kehityksessä. Lopuksi esitellään työkaluja, joita soitonopettaja voi hyödyntää oppilaan musiikillisen itsetunnon vahvistamiseksi.

Kootun materiaalin perusteella voidaan todeta, että soitonopettajan toiminnalla on merkitystä oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentumisen kannalta. Erityisesti palautteenanto ja siihen liittyvät seikat nousivat esille aiheena, jossa opettajan toiminta vaikuttaa oppilaan itsetuntoon merkittävästi. Tutkimuksia musiikillisen itsetunnon kehittymisestä ja opettajan roolista prosessissa olisi tarpeen suorittaa lisää.

Asiasanat: itsetunto, minäkuva, musiikkiharrastus, soitonopettaja

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Culture and Arts, Music
Music Pedagogy

IKONEN, MARIA:

The Instrument Teacher's Role in Building the Student's Musical Self-Esteem

Bachelor's thesis 26 pages
April 2022

The purpose of this thesis was to study the instrument teacher's influence in the development of the student's musical self-esteem. The goal was to gain knowledge on how musical self-esteem develops and what effects it has on the student's music studies. Another important goal was to discover the instrument teacher's possibilities to enhance the student's self-esteem. The data was gathered by reviewing literature and research articles.

This thesis consists of three parts: the definition and development of self-esteem, self-esteem in context of music and instrument playing, and the role of an instrument teacher in the development of musical self-esteem. Lastly, various tools are presented that the instrument teacher can use to strengthen the student's musical self-esteem.

The conclusion is that the instrument teacher's actions do have an influence on the student's musical self-esteem. Especially feedback and the way it is given play a significant role in the formation of the student's self-esteem through the teacher's actions. Further studies on the student's musical self-esteem and the teacher's role in this process are recommended.

Key words: self-esteem, self-concept, music learning, instrument teacher

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	ITSETUNTO & MINÄKUVA	7
	2.1 Mitä on itsetunto?	7
	2.1.1 Minäkuvan eri osa-alueet	7
	2.2 Miten itsetunto kehittyy?	9
	2.2.1 Peilisuhte	9
	2.2.2 Itsetunnon suojaaminen	10
3	MUSIIKKILLINEN ITSETUNTO	11
	3.1 Musiikillinen minäkuva	11
	3.2 Alisuoriutuminen.....	13
	3.3 Esiintyminen.....	14
4	SOITONOPETTAJAN VAIKUTUS OPPILAAN ITSETUNTOON.....	15
	4.1 Palautteen antaminen & arviointi.....	16
	4.2 Kuinka opettaa itsetuntoa?.....	20
	4.2.1 Soitonopettajan muistilista itsetuntokasvatukseen.....	21
5	POHDINTA	23
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Moni soitonopettaja on kohdannut tunnilla oppilaan, joka ilmoittaa ”en osaa” jo ennen edes kokeiltuaan uutta opeteltavaa asiaa. Tai toisaalta oppilaan, joka tarttuu silmät säihkyen uusiin asioihin eikä lannistu, vaikka kaikki ei sujuisikaan heti mallikkaasti. Heidän taitotasonsa eivät välttämättä eroaisi toisistaan ja luonteenpiirteekään eivät selittäisi kaikkea. Taustalla saattaisikin löytyä kaksi varsin erilaista musiikillista minäkuvaa. Toinen oppilas uskoo osaavansa jo vaikka mitä ja toinen kokee, ettei osaa paljoakaan mitään. Mitä opettaja voi tehdä? Ovatko oppilaan itsetuntoon liittyvät kysymykset ylipäättään opettajan käsissä?

Musiikkiharrastus antaa paljon hyvää, mutta se asettaa myös haasteita erityisesti itsetunnolle. Opeteltavat asiat vaativat pitkäjänteistä työtä, silti kuitenkin osaaminen eli niin sanottu palkkio ei tule sormia napsauttamalla. Soitonopetus on usein luonteeltaan tarkkaa ja kunnianhimoista, mikä näkyy myös oppilaan soittotunneilla saamassaan palautteessa. Harvemmin oppilas lähtee soittotunnilta ajatellen, että hän sai vain kehuja kaikesta, eikä hänen soitossaan ole mitään parannettavaa. Soittotunneilla oppilaan voisi uskoa ylipäättään saavan myös paljon enemmän palautetta harrastuksestaan kuin esimerkiksi jossakin toisen harrastuksen ryhmässä, jossa harrastaminen ei ehkä ole yhtä tavoitteellista tai opettajalla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia keskittyä vain yhteen oppilaaseen ja tämän kehittymiseen.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan soitonopettajan mahdollisuuksia vaikuttaa oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentumiseen. Tavoitteena on laajentaa käsitystä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat oppilaan itsetunnon kehitykseen, ja tutkia itsetunnon merkitystä musiikkiharrastuksen ympärillä. Tärkeänä tavoitteena on myös selvittää keinoja, joita soitonopettajat voivat tietoisesti hyödyntää oppilaan myönteisen musiikillisen minäkuvan saavuttamiseksi.

Aluksi käsittelen yleisellä tasolla itsetuntoa sekä minäkuvaa ja niiden kehitystä. Toiseksi paneudun itsetuntoon juuri musiikkiharrastuksen näkökulmasta ja sen tarjoamien erityispiirteiden kannalta. Lopuksi tarkastelen soitonopettajan roolia

itsetunnon kehityksessä ja esittelen keinoja, joita apuna käyttäen opettaja voi auttaa kehittämään oppilaidensa itsetuntoa.

Tässä opinnäytetyössä tulevat useaan otteeseen esille termit itsetunto sekä minäkuva. Lähdemateriaaleissa esiintyy myös minäkuvaa vastaava toinen termi, minäkäsitys, jota käytetään synonyymien kaltaisesti. Selkeyden vuoksi puhun tässä opinnäytetyössä aina minäkuvasta viitaten molempiin termeihin.

2 ITSETUNTO & MINÄKUVA

2.1 Mitä on itsetunto?

Itsetunnolla tarkoitetaan sitä, kuinka paljon hyviä ominaisuuksia ihminen näkee itsessään. Mitä enemmän positiivisia ominaisuuksia ihmisen minäkuvaan sisältyy, sitä parempi itsetunto hänellä on. Hyvään itsetuntoon kuuluva minäkuva on kuitenkin totuudenmukainen ja se ei sulje pois heikkouksia ja puutteita. (Keltikangas-Järvinen 1994, 17.)

Itsetunnon ja minäkuvan käsitteet ovat lähellä toisiaan mutta eivät kuitenkaan synonyymeja. Itsetunto on laajempi käsitys, jonka yksi, joskin merkittävä, osa-alue on minäkuva. Aho & Laine (2002) määrittelevät itsetunnon itsensä tiedostamisen, itsetuntemuksen ja itsearvostuksen yhdistelmänä. Minäkuva on puolestaan määritelty tiedostettuna käsityksenä itsestä. (Aho & Laine 2002, 18, 20.)

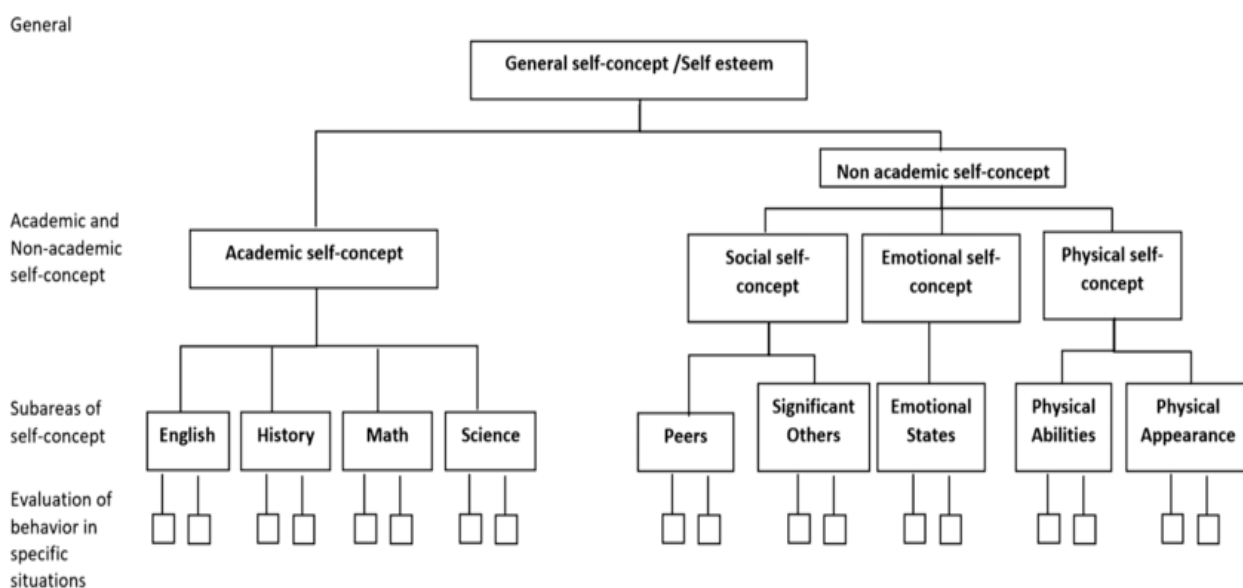
Ihmisen minäkuva muodostuu elämäkokemusten, ympäristön ja toisten kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta. Minäkuva kehittyy myös vuorovaikutuksellisesti. Yksilön kokemukset itsestään vaikuttavat hänen toimintaansa, ja puolestaan hänen toimintansa muokkaa kokemusta itsestä. (Shavelson, Hubner & Stanton 1976, 411.)

2.1.1 Minäkuvan eri osa-alueet

Minäkuvaa voidaan tarkastella suuren kokonaisuuden sijaan myös spesifimmin eri osa-alueilla. Shavelsonin, Huberin & Stantonin (1976) mukaan minäkuva on jaettavissa kahteen; akateemiseen ja ei-akateemiseen. Ei-akateeminen minäkuva jakautuu vielä sosiaaliseen, emotionaaliseen ja fyysiseen. Minäkuvaa voidaan eritellä vielä tarkemmin näiden osioiden alla, kuten esimerkiksi fyysinen minäkuva voidaan jakaa fyysisiin kykyihin ja ulkomuotoon. Akateemista minäkuvaa voidaan tarkastella esimerkiksi jokaisen aineen kohdalla erikseen. Kaikista tärkeimpia alaosioita minäkuvan eri osiolle ovat vielä yksittäiset tilanteet. (Shavelson, Huber & Stanton 1976, 412.)

Samaa periaatetta soveltamalla voidaan nähdä myös musiikillinen minäkuva yhtenä akateemisen minäkuvan alaosiona. Sen jakautuminen yksittäisiin tilanteisiin voisi olla esimerkiksi esiintymistilanteita, pääsykokeita, mestarikursseja, soitto-tunteja ja muita kokemuksia, jotka muokkaavat musiikillista minäkuvaa.

Minäkuva on vakain yleisellä tasolla. Mitä alemmaksi kaaviossa edetään, sitä alttiimpi minäkuva on muutoksille. Toisaalta siis minäkuvassa voi tapahtua suuriakin muutoksia alemmilla tasolla, niiden kuitenkin vaikuttamatta merkittävästi yleiseen itsetuntoon. (Shavelson, Huber & Stanton 1976, 414.)

KUVIO 1. Minäkuvan malli (Shavelson, Hubner & Stanton 1976, 413)

Hyvän yleisen itsetunnon kannalta kaikki osa-alueet eivät kuitenkaan ole yhtä olennaisia vaan erityisen tärkeiksi nousevat ne, jotka henkilö kokee itse merkityksellisiksi (Harter 1993, 88). Näin ollen myös hyvä itsetunto jollain alueella voi kompensoida toisen alueen heikompaa itsetuntoa. Peixoto & Almeida (2010) toteuttivat tutkimuksen, jossa he vertailivat koulumenestykseltään erilaisten oppilaiden itsetuntoa. Osa oppilaista oli joutunut uusimaan luokka-asteen, toiset eivät. Oppilaiden itsetunnossa ei kuitenkaan huomattu merkittävän suuria eroja, sillä luokalle jääneet oppilaiden hyvä itsetunto muilla alueilla kompensoi huonoa koulumenestystä. Olennainen vaikutus oli myös juuri sillä, kuinka merkityksellisinä oppilaat itse pitivät koulumenestystä. (Peixoto & Almeida 2010, 164.)

2.2 Miten itsetunto kehittyy?

2.2.1 Peilisuhde

Lapsen itsetunto kehittyy pääasiassa peilisuhteen kautta. Tämä tarkoittaa, että lapsi rakentaa minäkuvaansa ulkoapäin saadun palautteen perusteella. Palautteen myötä lapselle muodostuu käsitys hänen ominaisuuksistaan sekä niiden arvosta ja merkityksestä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 153.)

Samat ominaisuudet voivat edustaa hyvinkin erilaista merkitystä eri yksilöiden minäkuvassa. Toiselle esimerkiksi touhukkuus voi olla positiivisen ja toiselle negatiivisen merkityksen omaava piirre riippuen siitä, millaista palautetta lapsi on saanut ominaisuudestaan. Ominaisuuksien merkitystä lapselle opettaa vanhemman lisäksi myös yhteiskunta. Tiedyt luonteenpiirteet ovat kulttuurissamme arvokkaampia kuin toiset. Esimerkiksi ahkeruus ja sosiaalisuus ovat olleet jo pitkään arvokkaampia ominaisuuksia kuin rauhallisuus ja pidättyväisyys.

Peilisuhteeseen liittyy läheisesti myös käsite itseään toteuttava ennuste. Tällä tarkoitetaan ihmisen alkavan toimia häneltä odotetulla tai hänen itse odottamalla tavalla. Itseään toteuttavan ennusteen mukainen toiminta voi esimerkiksi estää lasta aloittamasta harrastusta. Jos vanhemmat ovat aina sanoneet koko perheen olevan epämusikaalisia, lapsi oppii ja hyväksyy tämän koskaan edes kokeilematta musiikkiharrastusta. (Keltikangas-Järvinen 1994, 154–155.)

Lapsen itsetunto rakentuu myös samaistumisen avulla. Tämä tarkoittaa, että lapsi pyrkii käyttäytymään ihailmiensa ihmisten mukaisesti ja osittain kuvittelee omaavansa myös samat taidot ja ominaisuudet kuin ihailun kohde. Myös opettajalla on rooli yhtenä lapsen tärkeistä samaistumiskohteista. (Keltikangas-Järvinen 1994, 156, 202.) Näin ollen soitonopettajan oman suhtautumisen soittamiseen voisi ajatella vaikuttavan erityisesti lapsen musiikillisen itsetunnon muodostumiseen.

2.2.2 Itsetunnon suojaaminen

Itsetunnon suojaaminen on taito, jota ihminen tarvitsee kohdatessaan epäonnistumisia. Suojaamisen tavoitteena on säilyttää itsetunto samalla tasolla negatiivisista asioista huolimatta. Suojaaminen voi olla tietoista, mutta usein myös tiedostamatonta toimintaa.

Epäonnistumisten kohdalla ihminen suojaa itsetuntoaan selittämällä syitä, kuten puutteellinen valmistautuminen, väärinymmärrys tai liian vähäinen aika. Näin hän varmistaa, ettei epäonnistuminen ole vaaraksi itsetunnolle. Muita suojaamiskeinoja ovat esimerkiksi asian tärkeyden uudelleenarviointi ja itsevarma käytös. (Keltikangas-Järvinen 1994, 44–49.)

Laajempaan epäonnistumisen kokemukseen liittyviä suojaamisen keinoja ovat sosiaalinen liikkuvuus, joka voi olla esimerkiksi harrastuksen lopettamista, jossa ei koe olevansa hyvä, tai sosiaalinen luovuus, jolla tarkoitetaan esimerkiksi vertailuryhmän vaihtamista taidoiltaan heikompiin (Peixoto & Almeida 2010, 153).

Kyky suojata itsetuntoa on hyvän itsetunnon edellytys. Jos suojaamisen kyky puuttuu, ihminen tulkitsee epäonnistumiset omaksi syykseen ja osoituksesi huonommuudestaan (Keltikangas-Järvinen 1994, 44).

3 MUSIIKKILLINEN ITSETUNTO

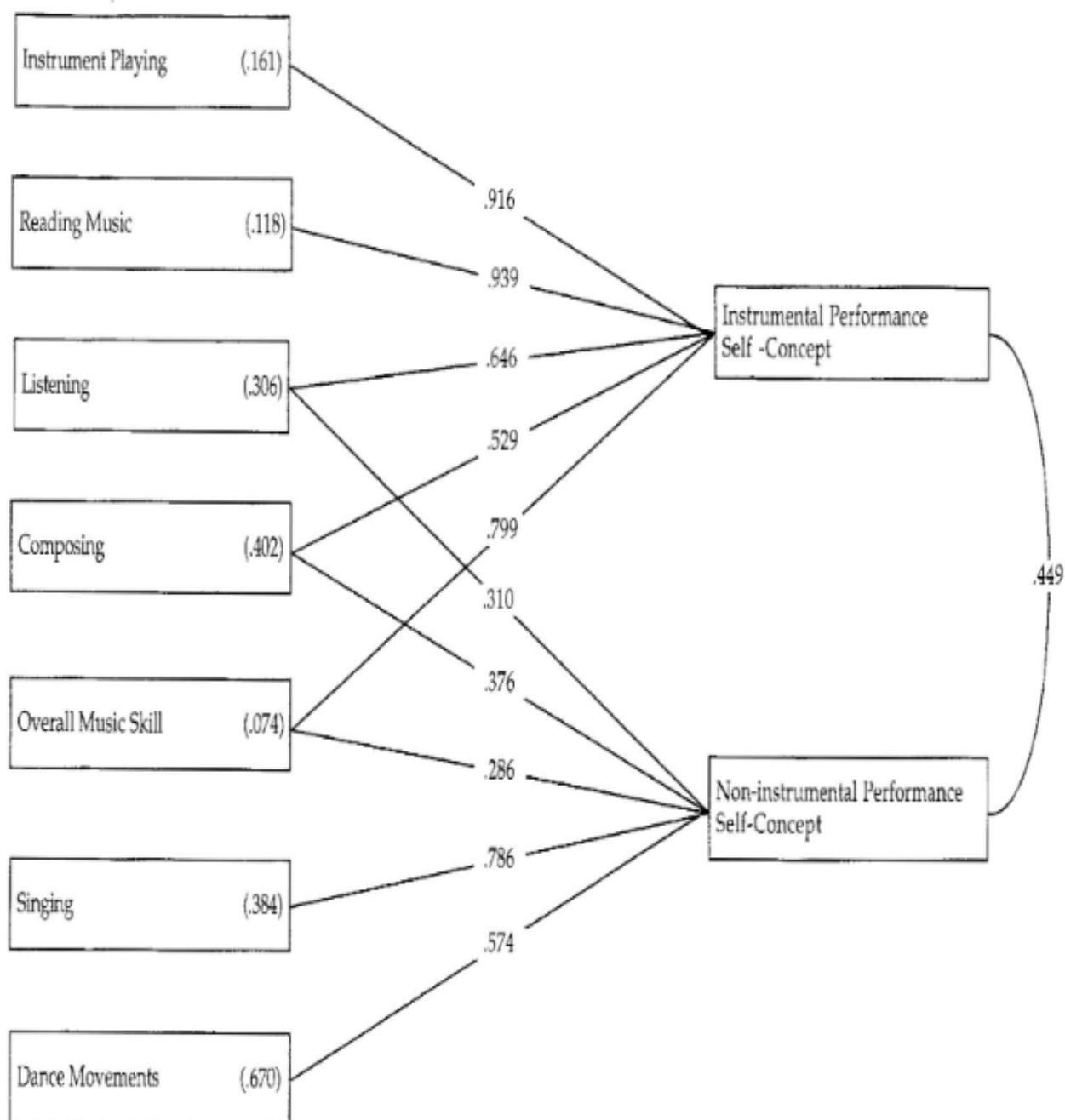
3.1 Musiikillinen minäkuva

Musiikillinen minäkuva muodostuu ihmiselle hänen kokemuksistaan musiikin parissa. Positiivisen musiikillisen minäkuvan saavuttamiseksi on siis saatava onnistumisen kokemuksia musiikista ja kannustavaa palautetta omista musiikillisista kyvyistä. (Greenberg 1970, 58.)

Vispoel (1994) määrittelee musiikillista minäkuvaa viiden tekijän pohjalta. Musiikillinen minäkuva on järjestäytynyt ja monitahoinen, hierarkkisesti rakentunut, osa laajempaa hierarkiaa, soviteltu yksilön yleiseen minäkuvaan ja erillinen muista osa-alueista. (Vispoel 1994, 53–54.) Hänen malliinsa liittyy vahvasti Harterin (1993) ajatus siitä, että osa-alueiden merkityksellisyys suhteessa toisiinsa riippuu siitä, mikä yksilölle itselleen on tärkeää. Esimerkiksi Vispoelin musiikillisen minäkuvan mallissa (kuvio 2) esitetty säveltäminen ei välttämättä ole merkityksellinen musiikin opiskelijalle tai muusikolle, ja näin ollen myöskään sen osa-alueen minäkuva ei vaikuta suuresti henkilön laajempaan musiikilliseen minäkuvaan.

Kielteinen minäkuva osa-alueella, jonka kokee tärkeäksi, on erityisen haavoittavaa myös yleiselle itsetunnolle (Vispoel 1994, 53). Näin ollen musiikkia itselleen merkityksellisenä pitävä oppilaan kielteinen musiikillinen minäkuva voi olla uhka myös hänen yleiselle itsetunnolle. Tältä pohjalta voisi ajatella, että mitä suuremmassa merkityksessä musiikkiharrastus on lapsen tai nuoren elämässä, sitä tarkemmin tulisi opettajan kiinnittää huomiota oppilaansa musiikilliseen minäkuvaan.

Figure 3. One Possible Model Representing the Hierarchical Structure of Music Self Concept

KUVIO 2. Musiikillisen minäkuvan malli (Vispoel 1994, 53)

Ahon & Laineen (2004) mukaan minäkuva voidaan jakaa reaalinäkuvaan, ihanneminäkuvaan ja normatiiviseen minäkuvaan. Reaalinäkuva on tiedostettu, todenmukainen käsitys itsestä. Ihanneminäkuva on puolestaan tavoiteltu minäkuva eli käsitys siitä, millaiseksi yksilö haluaisi tulla. Normatiivinen minäkuva kuvaa

sitä, millaisena yksilö uskoo muiden näkevän hänet tai mitä häneltä odotetaan. (Aho & Laine 2004, 19.)

Itsetunnon kannalta yhtenä musiikkiharrastuksen suurista haasteista voitaisiin pitää reaalinäkuvan ja ihanneminäkuvan välistä ristiriitaa. Jos kokemus itsestä ei tyydytä vaan haluaisi olla aina parempi, vajoaa helposti riittämättömyyden tunteisiin. Musiikkiharrastuksen haaste onkin tasapainoilla kehittymisen halun ja riittämättömyyden tunteen kanssa.

3.2 Alisuoriutuminen

Kuten aiemmassa luvussa todettiin, heikko musiikillinen itsetunto voi saada ihmisen alisuoriutumaan eli toimimaan alemmalla osaamisen tasolla kuin mihin hänellä olisi potentiaalia (Greenberg 1970, 59). Voisi ajatella, että yksi soitonopettajan tehtävistä on pyrkiä saamaan oppilas soittamaan parhaalla osaamallaan tasolla. Itsetunnon ja minäkuvan rakentaminen on siis myös soittoharrastuksessa kehittymisen kannalta avainasemassa.

Greenberg (1970) suoritti tutkimuksen, jonka hypoteesina oli epävireisen laulun ja alisuoriutumisen musiikin parissa olevan ensisijaisesti huonon musiikillisen itsetunnon syytä. Tutkimuksessa kymmenen lasta, jotka eivät osanneet laulaa viireessä ja joilla oli huono musiikillinen itsetunto, saivat osallistua koulun arvostettuun kuoroon. Tämän ajateltiin ensisijaisesti vaikuttavan kasvattavasti heidän itsetuntoonsa, vaikkakin myös osallistuminen kuoroon saattaisi parantaa hieman heidän laulutaitojaan. Tulokset osoittivat, että viisi näistä lapsista kehittyi viireessä laulamissa merkittävästi, yksi jonkin verran ja loput neljä hieman. (Greenberg 1970, 57–59, 63.)

Liian haastavan vertailuympäristön, kuten koulun arvostetun kuoron heikkotaitoisille laulajille, voisi olettaa mahdollisesti aiheuttavan myös ongelmia itsetunnon suhteen. Tällaisia tuloksia ei kuitenkaan tutkimuksessa nähtävästi ilmennyt. Tuloksissa keskityttiin pääasiassa laulutaidon kehityksen arviointiin ja itsetunnon kehitystä arvioitiin melko suppeasti. Toivotunlaista minäkuvan kehitystä puolsivat

opettajien arviot oppilaiden suhtautumisesta musiikkiin, ja itsetunnon kohenemisen oletettiin tapahtuneen hypoteesin mukaisesti. Jos oppilaiden musiikillinen minäkuva tosiaan parantui kuten laulutaidot, on tutkimus tärkeä esimerkki itsetunnon vaikutuksesta musiikillisten taitojen kehityksessä.

3.3 Esiintyminen

Arjas (2002) havaitsi tutkiessaan musiikin ammattiopiskelijoita hyvän itsetunnon korreloivan myönteisen esiintymiskokemuksen kanssa ja vastaavasti huonon itsetunnon kielteisen esiintymiskokemuksen kanssa. Kokemus esiintymistilanteesta todettiin tutkittavan aineiston perusteella samaksi kuin suhtautuminen esiintymistilanteeseen. (Arjas 2002, 76.)

Esiintymiskokemuksilla on luonnollisesti vaikutusta musiikilliseen itsetuntoon. Jos asiaa mietitään aiemmin mainitun Shavelsonin, Hubnerin & Stantonin (1976) minäkuvan mallin mukaisesti, yksittäiset tilanteet ovat niitä, joiden perusteella myös musiikillinen minäkuva rakentuu. Näin ollen huono itsetunto sekä kielteiset esiintymiskokemukset saattavat helposti muodostua kehäksi, joka vain heikentää musiikillista minäkuvaa ja näin ollen huonontaa esiintymiskokemuksia entisestään.

Esiintymistilanteet ovat hetkiä, jolloin on mahdollista näyttää omaa osaamistaan ja saada siitä palautetta toisilta. Musiikkiharrastuksen jopa erityispiirteenä voitaisiinkin pitää siihen säännöllisesti kuuluvia esiintymistilanteita. Osalle esiintymistilanteet saattavat jo ajatuksena aiheuttaa huolta ja ahdistusta siitä, miten muut suhtautuvat omaan soittoon. Toiset saattavat kokea jokaisen soittotunninkin pienimuotoisena esiintymistilanteena. Myös tältä pohjalta esiintymistilanteita voidaan pitää merkityksellisinä musiikillisen itsetunnon kehityksessä. Hyvän itsetunnon rakentaminen ja esiintymistilanteisiin suhtautumisen opettelu ovat tärkeä osa soitonopiskelua.

4 SOITONOPETTAJAN VAIKUTUS OPPILAAN ITSETUNTOON

Soitonopettajan tulisi pitää oppilaan musiikillisen minäkuvan vahvistamista yhtä tärkeänä kuin itse instrumenttitaitojen opettamista. Greenberg (1970, 59) tiivistää ajatuksen erinomaisesti:

The self, since it is learned through experience, can be taught. An experiment by Staines has shown that self-concept can be taught with no loss of learning in subject matter. Thus, musical instruction must not only aim at developing the student's musicianship, but also his self-concept in music. (Greenberg 1970, 59.)

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden uusimmassa versiossa (2017, 47) on linjattu, että musiikin opetuksen tulisi tukea oppilaan myönteisen minäkuvan ja terveen itsetunnon kehitystä. Vuoden 2002 versiossa (Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002, 12) itsetunnon tukeminen oli mainittu vain arvioinnin yhteydessä.

Aiemmin esiteltyä peilisuhdetta voisi ajatella ilmenevän paitsi vanhemman ja lapsen, myös soitonopettajan ja oppilaan välillä. Oppilas rakentaa musiikillista minäkuvaansa opettajan palautteen perusteella muodostaen kuvaa itsestään soittajana. Opettajana peilisuhdetta on mahdollista hyödyntää myös tietoisesti. Keltikangas-Järvinen kuvailee peilisuhteen hyödyntämistä (1994, 155):

Jokaista negatiivista asiaa ei tarvitse lapselle kertoa, vaan peiliin voi poimia ensi sijassa positiivisia asioita. Peilin ensimmäinen tarkoitus ei ole ”olla rehellinen”. (Keltikangas-Järvinen 1994, 155.)

On tärkeä pyrkiä olemaan aito ja realistinen palautteen annossa, mutta varsinkin lapsille palautteen tulisi aina ensisijaisesti olla motivoiva ja kannustava elementti. Hyvän musiikillisen itsetunnon omaavan oppilaan edellytykset innostua ja haluta kehittyä harrastuksessaan ovat varmasti paremmat kuin liiallisen kielteisen palautteen ympärille huonon musiikillisen itsetunnon rakentaneen oppilaan.

Rogersin (1969, 118–119) mukaan opettajan empaattisuus vaikuttaa positiivisesti oppilaan asenteeseen sekä itseään että oppimista kohtaan. Näin ollen juuri

empaattisuutta voitaisiin pitää yhtenä soitonopettajan tärkeimmistä piirteistä oppilaan itsetunnon rakentumisen näkökulmasta. Pedagogiikka on muuttunut paljon vuosien varrella ja osa materiaalista ei ole enää sovellettavissa opetukseen tänä päivänä. Rogersin (1969) ajatukset eivät kuitenkaan ole vanhentuneet, vaan ne toimivat yhä hyvänä muistutuksena opettajan empaattisuuden merkityksestä oppilaan hyvinvoinnille.

4.1 Palautteen antaminen & arviointi

Yksi opettajuuden keskeisiä taitoja on palautteen antaminen. Hyvä palaute tukee oppimista ja motivoi oppilasta. Toisaalta huono palaute voi heikentää oppilaan käsitystä omasta osaamisestaan ja äärimmillään jopa vaurioittaa hänen itsetuntoaan. Näin ollen, tutkiessa opettajan vaikutusta oppilaan itsetuntoon on olennaista pohtia myös palautteenannon roolia.

Palaute mielletään usein ensisijaisesti sanoiksi, mutta se on paljon muutakin. Kaukainen, Aalto, Lappalainen & Lindberg (1995) nostavat esille, kuinka palautetta voi antaa esimerkiksi liikkeiden, eleiden ja ilmeiden avulla. Myös tunteet ovat osallisena palautteen antamisessa ja vastaanottamisessa. Tällainen sanaton viestintä voi tapahtua tietoisesti, mutta useimmiten se on myös tiedostamaton. (Kaukiainen, Aalto, Lappalainen & Lindberg 1995, 29–30.)

Soittotunneilla oppilas saattaa hakea palautetta opettajan ilmeistä ja elekielestä jo soiton aikana. Esimerkiksi opettajan innostunut ja positiivinen elekieli voidaan nähdä soittamisen aikana tapahtuvana kannustavana palautteena, joka kasvattaa oppilaan itseluottamusta jo kyseisessä hetkessä. Tällöin oppilas kokee, että opettaja haluaa kuunnella hänen soittoaan ja arvostaa sitä. Samalla oppimistilanteeseen on muodostunut positiivinen ja kannustava ilmapiiri, jo ennen kuin opettaja alkaa antaa verbaalista palautetta oppilaan soitosta.

Soitonopetuksessa, kuten myös instrumentin harjoittelussa, keskittyminen on pääsääntöisesti asioissa, joissa pyritään kehittymään paremmaksi. Tämä asettaa haasteita palautteenannolle, sillä palaute ei saisi kuitenkaan olla liian vahvasti

vain kehityskohteiden ympärillä pyörivää vaan myös hyvin omaksuttujen ja osattujen asioiden esiin nostamista. Keltikangas-Järvinen (1994, 156) tiivistää liian kriittisen palautteen ongelmakohtat:

Ihminen ei ole rakennettu siten, että hän, kuultuaan mikä hänessä on vikana, oitis rientää korjaamaan vikansa. Päinvastoin, arvostelusta on seurauksena pikemminkin vain huonommuudentunne, ja tällöin puheena oleva heikkous ehkä saa ihmisen persoonallisuudessa suuremman merkityksen kuin se oikeastaan ansaitsisikaan. (Keltikangas-Järvinen 1994, 156.)

Kyseinen ote on ehkä hieman kärjistetty, mutta sen sanoma on silti merkityksellinen. Soitonopettajan tulisi varoa, ettei palautteen antaminen muodostu pääosin oppilaan puutteiden esiin nostamiseksi. Tällöin vaarana on juuri se, että oppilas saattaa liittää jonkin teknisen haasteen vahvasti osaksi omaa minäkuvaansa, joka näin ollen heikentyy. Luultavasti opettajan tarkoitusperät olivat olleet vain auttaa oppilasta kehittymään, mutta palautteenannossa epäonnistumisen takia lopputulos on toinen. Esimerkiksi usein toistuva, yksipuolinen palaute vaikkapa liian tiheästä vibratosta tai jäykästä jousikädestä saattaa oppilaan mielessä vahvistua niin paljon, että hänen voi olla vielä myöhemminkin vaikea irrottaa tätä minäkuvastaan, vaikka haaste olisi jo selätetty.

Mikä sitten on hyvää palautteen antamista? O'Donovan, den Outer, Price & Lloyd (2021) tutkivat opiskelijoiden näkemyksiä hyvästä palautteesta. Tutkimuksen osallistujat olivat yliopisto-opiskelijoita eri aloilta. Onnistuneeseen palautteeseen löytyi kolme vaikuttavaa tekijää: sisältö, konteksti ja vastaanottajan odotukset ja ymmärrys arvioinnin luonteesta (assessment literacy). Yllättävää oli, että itse palautteen sisältö ei ollut yksiselitteisesti merkittävin seikka palautteen onnistumisen kannalta. (O'Donovan, den Outer, Price & Lloyd 2021, 320–321.) Myös Kaukiainen, Aalto, Lappalainen & Lindberg (1995, 28) ovat esittäneet palautteen sisällön lisäksi muita vaikuttavia tekijöitä merkittävinä palautteen onnistumisen kannalta.

Hyvän palautteen sisällön tulisi antaa selityksiä, olla riittävän yksityiskohtaista ja siinä tulisi tulla esille tunnus opiskelejan näkemästä vaivasta (O'Donovan, den Outer, Price & Lloyd 2021, 321–322). Koen, että kaikki edellä mainituista elementeistä ovat siirrettävissä myös onnistuneeseen palautteeseen soitonopiskelussa.

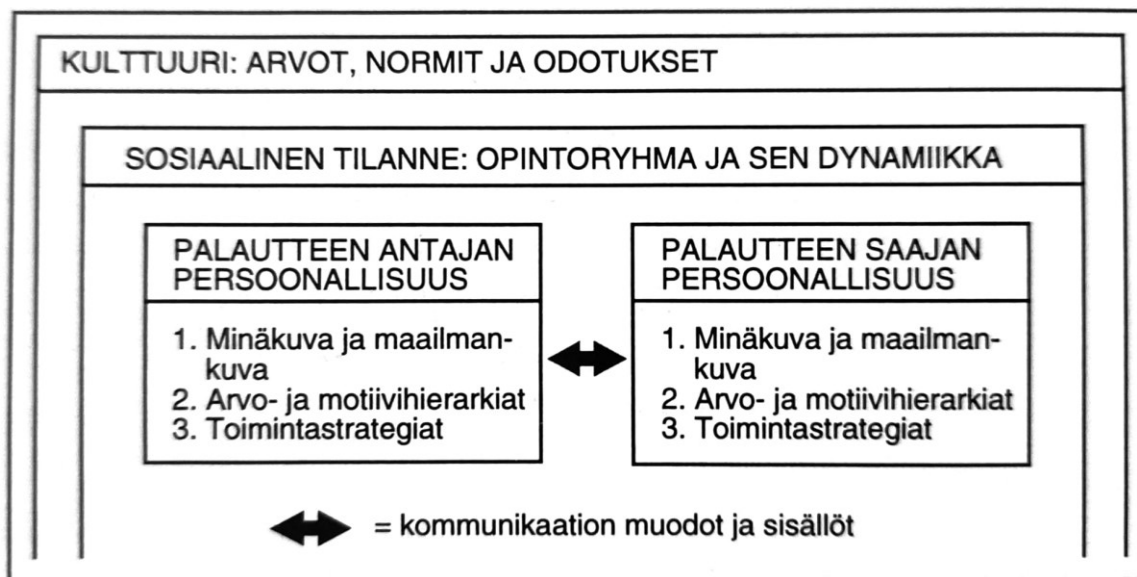
Erityisesti tunnustus tehdystä työstä on tärkeää tuoda esille soittotunneilla, vaikka varsinaista tavoitetta ei olisi vielä saavutettu. Jos jokin asia ei onnistu vielä kovasta harjoittelusta huolimatta, opettajan palaute jo tehdystä harjoittelutyöstä antaa oppilaalle uutta motivaatiota, joka auttaa jatkamaan harjoittelua sinnikkäästi.

Kontekstin osalta tärkeäksi nousi tehtävänannon selkeys. Epäselvä tehtävänanto ja siitä johtuneet väärinymmärrykset vaikuttivat opiskelijoiden näkemyksiin palautteesta negatiivisesti. (O'Donovan, den Outer, Price & Lloyd 2021, 322.) Tätä ajatusta voidaan soveltaa myös soitonopiskeluun. Oppilaan tulisi aina tietää tarkasti, mitä lopputulokselta odotetaan ja kuinka harjoitella. Selkeä tehtävänanto opettajalta luo mahdollisimman hyvät lähtökohdat oppilaan onnistumiselle.

Palautteenantotilanteen jännitteisyys riippuu palautteen vastaanottajan aiemmista kokemuksista. Palautteen vastaanottaminen saattaa herättää esimerkiksi hylätyksi tulemisen pelkoa, jos taustalla on huonoja kokemuksia aiemmista palautteenantotilanteista. Hyvä palautteen antaja osaakin lukea tilannetta ja säädellä sitä, miten suoraa palautetta antaa. Jos palautteen antaja kykenee kohtaamaan ja käsittelemään vastaanottajan epämiellyttävätkin tunnetilat kuten harmituksen ja ahdistuksen, tällaiset reaktiot eivät suista palautteenantotilannetta raihteiltaan. (Kaukiainen, Aalto, Lappalainen & Lindberg 1995, 7.)

Palautteenantotilanne on vuorovaikutustilanne, ja samalla tavoin siihen liittyy tiettyjä sääteleviä tekijöitä, kuten kulttuuri, sosiaalinen tilanne, persoonallisuus sekä kommunikaatio muotoineen ja sisältöineen (kuvio 3). Palautteenannon kattona on kulttuuri sekä sen alla sosiaalinen tilanne. (Kaukiainen, Aalto, Lappalainen & Lindberg 1995, 8, 28.) Soittotunnin yksilöopetuksen ympäristössä sosiaalinen tilanne ei ole yhtä korostuneessa roolissa kuin esimerkiksi ryhmäopetuksessa. Toki voidaan ajatella sosiaalisen tilanteen tulevan edustetuksi esimerkiksi luokkatunneilla, joissa oppilaat kuulevat toistensa soittoa ja opettajan siitä antamaa palautetta. Toisaalta he myös itse soittavat ja vastaanottavat soitostaan palautteen muiden edessä. Tällöin väistämättä myös ryhmädynamiikka säätelee palautteenantotilannetta.

Kaukinen, Aalto, Lappalainen, Lindberg (1995) ovat koonneet palautteen antajan ja vastaanottajan persoonallisuuteen vaikuttavat tekijät (kuvio 3) Niemen, Nurmen ja Vauraksen (1984) ajatusten pohjalta. Minäkuvan ja maailmankuvan lisäksi persoonallisuuteen vaikuttavat henkilön arvo- ja motiivihierarkiat eli tämän tavoitteet elämässä ja niihin liittyvät toimintamallit sekä toimintastrategiat eli yksilön keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. (Kaukinen, Aalto, Lappalainen, Lindberg 1995, 38–39.)

KUVIO 3. Malli palautetilanteeseen vaikuttavista tekijöistä (Kaukinen, Aalto, Lappalainen & Lindberg 1995, 8)

Opettajalla palautteen antajana on aina suurempi vastuu tilanteesta kuin oppilaalla palautteen vastaanottajana. Palautteen onnistumisen näkökulmasta opettajan tietoisuus palautetilanteeseen vaikuttavista tekijöistä on avainasemassa. Jos opettaja on tietoinen oppilaan palautetilanteeseen liittyvän persoonallisuuden tekijöistä, voisi ajatella hänen kykenevän paremmin mukauttamaan omaa toimintaansa oppilaalle sopivaksi. Esimerkiksi jos opettaja ymmärtää oppilaan tavoitteet sekä niiden saavuttamiseen käytetyt toimintamallit, on palaute oppilaalle todennäköisesti hyödyllisempää ja näin ollen myös onnistunutta.

4.2 Kuinka opettaa itsetuntoa?

Lasten ja nuorten parissa toimiva opettaja, myös soitonopettaja, on väistämättäkin myös kasvattaja. Jo opetussuunnitelmankin (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017, 47) perusteella voidaan todeta, että itsetuntokasvatus kuuluu soitonopettajan työhön.

Myönteistä musiikillista minäkuvaa voitaisiin pitää jossain määrin jopa edellytyksenä musiikkiharrastuksen mielekkyydelle ja siten myös jatkumiselle. Onnistumisen kokemukset ja tunne oman tekemisen arvosta ovat avainasemassa mitä tulee motivaatioon. Huono musiikillinen itsetunto voi johtaa oppilaan jopa lopettamaan harrastuksen suojatakseen yleistä itsetuntoaan epäonnistumisen kokemukselta. Opettajan tulisi ottaa vastuuta oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentamisesta heti ensimmäisistä soittotunneista lähtien.

Rogersin (1969) mukaan opettajan hyvä itsetunto vaikuttaa positiivisesti hänen oppilaidensa itsetuntoon. Näin ollen ennen kuin opettaja alkaa pohtimaan, kuinka opettaa itsetuntoa, hänen tulisi ensin suunnata katse omaan itsetuntoonsa. Jos soitonopettajan omassa musiikillisessa itsetunnossa on ongelmia, ne todennäköisesti heijastuvat jollakin tapaa hänen opetukseensa.

Musiikillisen itsetunnon lisäksi soitonopettajan ammatti-itsetunnolla on merkitystä. Heikon ammatti-itsetunnon omaava soitonopettaja voi kokea oppilaiden haasteet osoituksena omasta osaamattomuudestaan. Tällöin hän saattaa alkaa helposti ohjaamaan oppilasta toimimaan itseään toteuttavan ennusteen tavoin.

Opettajalla on mahdollisuuksia tietoisesti pyrkiä vaikuttamaan oppilaansa itsetuntoon. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi oppilaan hallinnan tunteen kasvattaminen sekä syiden paikallistamisen harjoittelu. (Keltikangas-Järvinen 1994, 227.)

Hallinnan tunteella on keskeinen rooli itsetunnon rakentumisessa. Oppilaalla tulisi olla tunne, että hän voi työnteollaan vaikuttaa onnistuneeseen lopputulokseen. Täten palautteen annossa onkin tärkeää keskittyä nimenomaan oppilaan

työpanokseen liittyviin asioihin eikä sekoittaa palautteeseen kommentteja esimerkiksi hänen luonteenpiirteistään tai sosiaalisesta rohkeudestaan. (Keltikangas-Järvinen 1994, 236.)

Syiden paikallistamisella tarkoitetaan sitä, ajatteleeko oppilas tapahtumien johtuvan itsestään vai ympäristöstään. Keltikangas-Järvisen (1994) mukaan hyvän itsetunnon tukemiseksi lasta tulisi ohjata paikallistamaan onnistumisen kokemukset itsestään johtuviksi ja epäonnistumiset ympäristöstä johtuviksi. Perusteena ovat lasten vielä kehittymässä olevat kyvyt itsetunnon suojaamiseen. (Keltikangas-Järvinen 1994, 238.)

Opettajan olisi siis mahdollista opettaa oppilaalle epäsuorasti itsetunnon suojaamiseen tarvittavia taitoja. Sekä epäonnistumisten että onnistumisten käsittely yhdessä oppilaan kanssa olisi tärkeää. Epäonnistumisten kohdalla syiden paikallistaminen ympäristöön voi olla esimerkiksi toteamus siitä, että oppilas joutui istumaan pitkään paikallaan oppilaskonsertissa ennen omaa soittovuoroa.

Suorin tapa lähestyä itsetuntokasvatusta lienee nostaa soittotunnilla keskusteluun oppilaan kanssa tämän ajatukset itsestä soittajana ja omasta soittamisesta. Oppilaan itsearviointia edellytetäänkin osana soitonopetusta (Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017, 51). Oppilaan itsearvioinnin avulla soitonopettajan on mahdollista saada tietoa myös oppilaan itsetunnosta ja musiikillisesta minäkuvasta. Voisi jopa ajatella, että ennen kuin mietitään keinoja kehittää oppilaan itsetuntoa, on tärkeää saada jonkinlaista käsitystä lähtötilanteesta.

4.2.1 Soitonopettajan muistilista itsetuntokasvatukseen

Koen, että opettajan osaaminen oppilaan itsetunnon tukijana voi olla välillä haasteellista siirtää teoriasta käytäntöön. Tämän vuoksi halusin koota myös loppuun opinnäytetyössä esiin tulleiden havaintojen pohjalta soitonopettajan muistilistan itsetuntokasvatukseen.

1. Tarkastele omaa musiikillista itsetuntoasi. Millainen on minäkuvasi muusikkona ja soitonopettajana? Miten tämä heijastuu opetukseesi?
2. Keskity palautteenannossa yhtä lailla onnistumisiin ja osaamiseen kuin kehityskohteisiin. Muista, että annat oppilaalle palautetta myös olemuksellasi ja eleilläsi.
3. Anna oppilaalle riittävästi tunnustusta tehdystä työstä. Toimi näin erityisesti pitkin oppimisprosessia, ei vasta sen loppuksi.
4. Käsittele oppilaan kanssa epäonnistumisen kokemuksia ja ota erityisesti huomioon itsetunnon suojaamisen näkökulma.
5. Suhtaudu aina empaattisesti oppilaaseen sekä tämän kohtaamiin haasteisiin musiikkiharrastuksen parissa.
6. Pyydä oppilasta arvioimaan omaa tekemistään soittotunneilla. Ohjaa oppilasta tarkastelemaan nimenomaan asioita, joissa hän kokee onnistuneensa.

5 POHDINTA

Käsitykseni soitonopettajan vaikutuksesta oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentumiseen vahvistui tämän opinnäytetyön tekemisen myötä. Vaikka ymmärrys itsetunnon kehittymisestä sekä sen merkityksestä yksilön toiminnan ja hyvinvoinnin kannalta mielletään hyvän opettajuuden perustaksi, käytännön tasolla nämä tiedot eivät aina ilmene opetuksessa. Tämän vuoksi koen, että itsetuntokasvatuksen merkitystä soitonopettajan työssä tulisi korostaa.

Tärkeäksi havainnoksi itsetunnon kehittymisen kannalta nousi palautteenannon merkitys opetustilanteissa. Olennaista ei ole ainoastaan palautteen sisältö, vaan monilla muillakin seikoilla on merkitystä, kuten opettajan tunnetilalla sekä eleillä. Soitonopettajan tulisi olla tietoinen palautteen vaikuttavuudesta. Yksittäiset tökeröt kommentit voivat jäädä oppilaan mieleen pitkäksi aikaa ja vaikuttaa kielteisesti tämän musiikilliseen itsetuntoon sekä musiikkisuhteeseen ylipäätään.

Tärkeää on toki myös muistaa, että palaute on muutakin kuin sanoja. Se voi olla elekieltä tai ilmetä toiminnan kautta. Osa tästä voi olla myös täysin tiedostamattomissa opettajalta itseltään. Näiden havaintojen pohjalta väitän, että jokaisen soitonopettajan olisi hyödyllistä reflektoida omaa palautteenantoaan tasaisin väliajoin. Vaikka palautteen tarkoitusperät olisivatkin oppilaan parhaaksi, on palautteenannon toteutuksella oppilaan kannalta valtava merkitys.

Havaintojen pohjalta voidaan sanoa, että soitonopettajalla on mahdollisuus vaikuttaa tietoisesti oppilaan musiikillisen itsetunnon rakentumiseen. Opettajalla on määrätietoinen ja selkeä rooli esimerkiksi asteikkojen opettelussa, mutta minkä takia musiikillisen minäkuvan rakentamiseen ei suhtauduta samanlaisella tärkeydellä? Uskoisin, että tässä asiassa on vielä parannettavaa soitonopetuksen saralla. Toisaalta täytyy myös todeta, että soitonopettajan roolilla on tietysti rajansa itsetunnon rakentamisessa, sillä oppilaan elämään mahtuu monia muitakin asioita ja hetkiä kuin soittotunnit opettajan kanssa.

Merkittävä osa opinnäytetyössä käytetyistä materiaaleista on tietoa opettajan vaikutuksista sekä oppilaan itsetunnosta yleisellä tasolla, ja näitä tietoja sovellettiin

musiikilliseen kontekstiin. Tällaisessa toimintatavassa on luotettavuuden kannalta omat haasteensa, sillä se perustuu olettamukseen siitä, että asiat soveltuvat eri kontekstiin. Aiheen kannalta tällainen toimintatapa oli kuitenkin välttämätön, sillä materiaalia musiikillisesta itsetunnosta ja sen huomioimisesta soitonopetuksessa oli saatavilla niukasti. Kootusta materiaalista kuitenkin kävi ilmi, että itsetunnolla on vaikutusta myös soitonopetuksen saralla. Soitonopettajan vaikutuksista oppilaan musiikilliseen itsetuntoon olisi tarpeen tehdä jatkotutkimuksia.

LÄHTEET

Aho, S. & Laine, K. 2004. Minä ja muut: Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.

Arjas, P. 2002. Muusikoiden esiintymisjännitys. Tapaustutkimus klassisen musiikin ammattiopiskelijoiden jännittäjätyypeistä ja esiintymisvalmennuksen kursikokemuksista. Musiikin laitos. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 2.10.2021. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13476/951391352X.pdf>

Greenberg, M. 1970. Musical Achievement and the Self-Concept. *Journal of Research in Music Education* 18 (1), 57–64. Viitattu 3.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://doi.org/10.2307/3344358>

Harter, S. 1993 Causes and Consequences of Low Self-Esteem in Children and Adolescents. Teoksessa Baumeister, R. F. (toim.) *Self-Esteem: The Puzzle of Low Self-Regard*. New York: Plenum Press, 87–116. Viitattu 26.3.2022. Vaatii käyttöoikeuden. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8956-9_5

Kaukiainen, A., Aalto, P., Lappalainen, M. & Lindberg, J. 1995. *Kasvokkain. Palautteen antaminen oppijalle*. Turku: Painosalama Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. *Hyvä itsetunto*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

O'Donovan, B. M., den Outer, B., Price, M. & Lloyd, A. 2021. What makes good feedback good? *Studies in Higher Education* 46 (2), 318–329. Viitattu 20.4.2022. Vaatii käyttöoikeuden. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1630812>

Peixoto, F. & Almeida, L. S. 2010. Self-concept, self-esteem and academic achievement: strategies for maintaining self-esteem in students experiencing academic failure. *European Journal of Psychology of Education* 25 (2), 157–175. Viitattu 2.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://doi.org/10.1007/s10212-010-0011-z>

Rogers, C. 1969. *Freedom to Learn*. Columbus: Charles E. Merrill.

Schmitt, M. C. J. 1979. *Development and Validation of a Measure of Self-Esteem of Musical Ability*. University of Illinois at Urbana-Champaign. Väitöskirja. Viitattu 3.10.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www.proquest.com/open-view/d5f28c2261eb8e44bb2350be2062556f/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

Shavelson, R. J., Hubner, J. J. & Stanton, G. C. 1976. Self-Concept: Validation of Construct Interpretations. *Review of Educational Research* 46 (3), 407–441. Viitattu 26.3.2021. Vaatii käyttöoikeuden. <https://doi.org/10.2307/1170010>

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 20.9.2017. Viitattu 15.4.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taideen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 6.8.2002. Viitattu 15.4.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/123013_musiik_tait_ops_2002.pdf

Vispoel, W. P. 1994. Integrating Self-Perceptions of Music Skill Into Contemporary Models of Self-Concept. *The Quarterly* 5 (4), 42–57. Viitattu 9.4.2022. <http://www-usr.rider.edu/~vrme/v16n1/volume5/visions/winter4>